

8.Sınıf TC İnkılap Tarihi Konu Özetleri

2.Ünite : Milli Uyanış: Bağımsızlık Yolunda Atılan Adımlar
2.Bölüm : I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti

Osmanlı Devleti Savaşa Giriyor

Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı başladığında tarafsız kalmıştı. Çünkü Osmanlı Devleti, son dönemde girdiği Trablusgarp ve Balkan savaşlarında yenilmiş, geniş topraklar kaybetmişti. Ayrıca devletin, hemen her kademesinde başlayan gerileme ve çöküş durdurulamamıştı. Buna bağlı olarak yapılan yeniliklere rağmen ordu ve yönetim iyi durumda değildi. Bu durumu göz önünde bulunduran bazı devlet adamları savaşa girilmeyip tarafsız kalınmasını daha uygun görüyorlardı.

İngiltere ve Fransa, Osmanlı Devleti'nin tarafsız kalmasını ve savaşa girmemesini istiyorlardı. Böylece Osmanlı topraklarında yeni cephele açılmayacak, Güney Akdeniz kıyısındaki ve Uzak Doğu'daki sömürlere giden yollar güven altında olacaktı. İtilaf Devletleri, Osmanlı Devleti sırf savaşa girmesin, tarafsızlığını korusun diye kapitülasyonları kaldıracaklarını ve borçları silme konusunda yardım edeceklerini bildirdiler.

Balkan Savaşları sırasında Osmanlı Devleti; İngiltere, Fransa ve Rusya'nın güven vermeyen tutumlarından dolayı bu devletlerden uzaklaştı. Buna karşılık, kendi siyasetine daha yakın gördüğü Almanya ile ilişkilerini artırdı.

Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya'nın Osmanlı Devleti'ni kendi yanına çekme nedenlerini aşağıdaki tablodan inceleyiniz.

Nesi Var?	Ne İşe Yarar?
Halifenin kutsal cihat ilan etme gücü	İngiliz sömürgelerindeki Müslümanların ayaklanmasını sağlama
Boğazlar ve Süveyş Kanalı, Berlin - Bağdat - Basra Demir yolu	İngiltere'nin sömürlere ve Rusya ile olan bağlantısını engelleme Bakü petrollerine ve Hindistan'a ulaşma
Nüfus, asker sayısı	Savaşı daha geniş alanlara yayarak cephe sayısını artırmak
Ham madde	Osmanlı Devleti'nin sahip olduğu yer altı ve yer üstü kaynaklarını kullanmak

Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girme Nedenleri

Birinci Dünya Savaşı öncesinde Osmanlı Devleti'nin yönetiminde, İttihat ve Terakki Partisi etkili konumda idi. Osmanlı Devleti'nin savaşa girme nedenleri arasında şunlar yer alıyordu:

- Bu savaşı Almanya'nın kazanacağını düşüncesiyle Almanya'nın yanında savaşa girerse kazanan tarafta yer almış olacaktı.

- Balkan Savaşları'nda kaybettiği toprakları geri almak istemesi.
- Turancılık ideali doğrultusunda Kafkaslar geçilerek Orta Asya Türklerini bir çatı altında toplama düşüncesini gerçekleştirmek.
- Siyasi olarak Avrupa devletlerinin Osmanlı Devleti'ni desteklememesi ve Almanya'nın yanında yer alarak bu yalnızlıktan kurtulmak istemesi.
- Kapitülasyonlardan ve dış borçlardan kurtulma düşüncesi.

a. Cepheden Cepheye Osmanlı

Birinci Dünya Savaşı'nın başlarında Akdeniz'de İngiliz donanmasından kaçan iki Alman savaş gemisi, boğazlardan geçerek Osmanlı Devleti'ne sığındı. Osmanlı Devleti savaşın başında tarafsızlığını açıkladığından, bu gemileri elinde tutması ve mürettebatını da gözetim altına alması gerekiyordu. Fakat öyle yapmadı. Almanya ile imza ettiği antlaşmaya dayanarak bu gemileri satın aldığını bildirdi ve gemilere Türk bayrağı çekti. Bu gemilerden Goben'e **Yavuz**, Breslau'a da **Midilli** adı verildi.

İçlerinde Alman mürettebat da bulunan bu iki gemi Karadeniz'e açıldı ve Rus limanlarını bombaladı. Bu olay üzerine Rusya, Osmanlı Devleti'ne savaş açtı (1 Kasım 1914). İngiltere ve Fransa da Rusya'nın yanında Osmanlı Devleti'ne savaş ilan ettiler.

Osmanlı Devleti 11 Kasım 1914'te İtilaf Devletleri'ne karşı savaş kararı aldı. Böylece Osmanlı Devleti, Almanya'nın tarafında Birinci Dünya Savaşı'na girmiş oldu.

Cepheleer

2.4 Harita: Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin savaştığı cepheleer

Taarruz Cepheleri

Kafkas Cephesi

Rus ordusunun saldırısı üzerine Enver Paşa komutasındaki Türk ordusu, 22 Aralık 1914 tarihinde Kafkaslar'da Rusya'ya karşı saldırıya geçti. Osmanlı Devleti bu cepheyi açarak daha önce kaybettiği Kars, Ardahan ve Batum'u geri almak istiyordu. Ayrıca Osmanlı ve Almanya, İngiltere'nin Hindistan ile bağlantısını kesmek ve Rusya'yı Bakü petrolerinden uzak tutmak istiyordu.

Bölgedeki ağır hava koşulları, ulaşım güçlükleri ve salgın hastalıklar Türk askerinin büyük bir çoğunluğunun yaşamını kaybetmesine sebep oldu. Böylece Rusya üzerine girilen ve bir hafta süren **Sarıkamış Harekâtı** başarısızlıkla sonuçlandı. Bu olumsuz durumdan yararlanan Ruslar Erzurum, Muş, Bitlis, Trabzon ve Erzincan'ı ele geçirdiler.

Çanakkale Savaşları'ndan sonra Doğu Cephesi'nde görev alan Mustafa Kemal, emrindeki birliklerle Ruslar üzerine bir harekât düzenledi. Bu harekât sonucunda, Muş ve Bitlis'i Rus kuvvetlerinden geri aldı (1916). Bu cephede savaş Rusya'da yaşanan Bolşevik İhtilali nedeniyle son buldu. Bolşevikler, **Brest-Litovsk (Birest Litovsk) Antlaşması**yla savaştan çekildiler. Bu antlaşma ile Bolşevik yönetimi Kars, Ardahan ve Batum'u Osmanlı Devleti'ne bıraktı.

Kanal Cephesi

Osmanlı Devleti, Almanya'nın da isteğiyle İngiltere'nin sömürgelerine ulaşan yolları kesmek ve Mısır'ı İngiltere'den geri almak amacıyla Süveyş Kanalı'na bir harekât düzenledi (14 Ocak 1915) (Görsel 2.4).

İngiliz askerleri, Osmanlıların Kanal üzerine yaptıkları bu saldırıyı durdurdular ve Osmanlı ordusunu yenilgiye uğrattılar. İngiliz askerleri, kazandıkları bu başarının ardından Arapların da yardımıyla Sina Yarımadası'nı ele geçirdiler ve Suriye'ye doğru ilerlemeye başladılar. Bu sırada Suriye Cephesi'nde, Yıldırım Orduları 7. Ordu Komutanı olarak Mustafa Kemal görev yapıyordu. Mustafa Kemal, Halep'in kuzeyinde bir savunma çizgisi oluşturdu. Bu bölgede başarılı savaşlar yaparak İngiliz ilerleyişini durdurdu.

Savunma Cepheleri

Çanakkale Cephesi

İngiltere ve Fransa, Çanakkale Boğazı'ndan geçerek Osmanlı Devleti'nin yönetim merkezi olan İstanbul'u ele geçirmek ve Osmanlı Devleti'ni savaş dışı bırakmak istiyordu. Böylece İtilaf Devletleri tarafında yer alan ve ekonomisi zor durumda olan Rusya'ya gerekli yardım bu cephe üzerinden ulaştırılabilecekti.

Bu amaçla aralarında güçlü bir donanma oluşturdular. Bu donanma, Şubat 1915'ten itibaren Çanakkale Boğazı'nın kıyı şeridini bombalamaya başladı. Bu ön bombardımanın ardından İtilaf Devletleri donanması Boğaz'dan geçmeyi denedi. Kıyıdaki Türk topçusunun yoğun ateşi ve Nusrat Mayın Gemisi'nin Boğaz'a gizlice bıraktığı mayınlar sebebiyle, İtilaf Devletleri donanması ağır kayıplar verdi. Bu zor şartlar altında, düşman donanması geri çekilmek zorunda kaldı (18 Mart 1915).

İtilaf Devletleri, bu başarısızlıktan sonra Gelibolu Yarımadası'na karadan asker çıkararak (25 Nisan 1915) bölgeyi ele geçirmek ve bu yolla İstanbul'a ulaşmak istiyordu. Bu amaçla 25 Nisan 1915'ten itibaren aralarında Avustralyalı askerlerden oluşan Anzaklar'ın da bulunduğu İtilaf orduları, Gelibolu yarımadasına çıkarma yaptı. Anzac (Anzak) kelimesi Avustralya ve Yeni Zelanda kolordusunun baş harflerinden meydana gelen bir kısaltmadır. 19. Tümen Komutanı Mustafa Kemal, emrindeki birliklerle Gelibolu'nun **Seddülbahir, Arıburnu, Conkbayırı, Anafartalar** bölgelerinde çıkartma yapan Anzaklara şiddetle karşı koydu. Mustafa Kemal'in yönettiği kuvvetler, Conkbayırında ve Kocaçimen'de ilerleyen Anzak kolordusunu geri çekilmeye zorlayarak işgal edilen noktaları kurtardı.

Çanakkale Savaşları'nın en zor anında Mustafa Kemal "**Size ben taarruz emretmiyorum, ölmeyi emrediyorum.**" diyerek askerlerine vatani korumak uğruna canlarını seve seve vermeleri gerektiğini söylüyordu.

Cephedeki savaşlar, İngiltere'nin 8-9 Ocak 1916 gecesi, Gelibolu Yarımadası'nı boşaltması ile son buldu.

Bunları Biliyor musunuz?

Siperler neden birbirine çok yakındı?

Siperler birbirine yakın olunca düşman gemilerinden atılacak mermilerin bizzat kendi siperlerine düşme ihtimali bulunuyordu. Ön siperler, bu top atışlarından kurtulmak için düşman siperlerine en yakın yerlere kazılmıştı.

Irak Cephesi

İngiltere, petrol bölgelerini ele geçirmek istiyordu. Bu amaçla İngiliz kuvvetleri, Basra'ya asker çıkararak Bağdat'a doğru ilerledi. Bu ilerleyişleri sırasında **Kut'ül-Amâre** bölgesinde yaptıkları çatışmalarda Türk kuvvetlerine yenildiler ve çok sayıda esir verdiler (29 Nisan 1916). Bu yenilgiye rağmen, yeni birlik ve askerî malzeme ile desteklenen İngiliz kuvvetleri Bağdat'ı alarak Kerkük bölgesine kadar ulaştı (11 Mart 1917).

Suriye - Filistin Cephesi

Başarısızlıkla sonuçlanan Kanal Harekâtı'ndan sonra bölgede karşı taarruza geçen İngilizleri, Yıldırım Orduları Grup Komutanı olan Mustafa Kemal, Halep önlerinde durdurmayı başardı.

Hicaz - Yemen Cephesi

Müslümanlar için kutsal yerler olan Mekke ve Medine'yi İngilizlerin işgal etmesini önlemek için açılan bu cephede, Medine bölgesini koruma görevi "Çöl Kaplanı" lakaplı Fahrettin Paşa'ya verildi. Bölgede İngilizlerin kıskırtması ile çıkan yerel ayaklanmalar bastırılmaya çalışıldı. Yaşanan bütün zorluklara askerleriyle göğüs geren Fahrettin Paşa'nın başarı ile gerçekleştirdiği Medine Müdafaası'na rağmen ateşkes antlaşmasından sonra Osmanlı askeri bölgeden çekilmek zorunda kaldı.

Yardım Cepheleri

Osmanlı Devleti, kendi cepheleri dışında müttefiklerine yardım amacıyla Galiciya, Romanya, Makedonya cephelerinde de savaşlara katıldı.

b. İz Bırakanlar: Kut'ül Amâre, Çanakkale ve Sarıkamış

Kut'ül Amâre

Kut'ül-Amâre zaferinden sonra ordu komutanı Halil Paşa, yayımladığı mesajda şöyle dedi: *"Arslanlar! Bugün Türklere şeref ve şan, İngilizlere kara meydan olan şu kızgın toprağın güneşli semasında şehitlerimizin ruhları sevinçle gülerek uçarken ben de hepinizin pak alınlarından öperek cümlelerinizi tebrik ediyorum. Ordumuz gerek Kut karşısında ve gerekse Kut'u kurtarmaya gelen ordular karşısında 350 subay ve 10 bin erini şehit vermiştir. Fakat buna karşılık bugün Kut'ta 13 general, 481 subay ve 13 bin 300 er teslim alıyorum. Bu teslim aldığımız orduyu kurtarmaya gelen İngiliz kuvvetleri de 30 bin zayıf vererek geri dönmüştür. Şu iki farka bakılınca cihanı hayretlere düşürecek kadar büyük bir fark görülür. Tarih bu olayı yazmak için kelime bulmakta zorluk çekecektir. İşte, Osmanlı sebatının İngiliz inadını kırdığı birinci zaferi Çanakkale'de yaşarken ikinci zaferi Kut'ül Amâre'de yaşıyoruz."*

Bunları Biliyor musunuz?

Halil Paşa Kut'ül-Amâre zaferine istinaden Kut soyadını almıştır.

İngiliz tarihçisi J. Morris, Kut'ül-Amâre'nin kaybını "İngiltere'nin askerî tarihindeki en aşağılık şartlı teslimi" olarak tanımlamıştır.

İngiltere, ilk kez uçaklarla havadan yardım ve destekleme denemesini bu savaşta yapmıştır.

c. Mustafa Kemal Çanakkale'de

Çanakkale Cephesi'nde düşman çıkarmasının en kanlı mücadelelerin yaşandığı yerlerden biri de; Arıburnu'dur. Bölgenin savunmasını yapacak kişi 19. Tümenin Komutanı Mustafa Kemal'di. Mustafa Kemal, çıkarma haberini alır almaz 19. Tümen'e hazırlık emri verdi. Bölgede görevli 3. Ordu Komutanı Esat Paşa'ya Conkbayırı bölgesini savunmasını söyleyerek kendi emrindeki alayı, Arıburnu'na sevk etti. Yapılan hücum sayesinde Kocaçimen kurtarıldı. Mustafa Kemal'in, Türk ordusunu düzene sokması, süngü hücumları ile düşmanı püskürtmesi konusunda görüşünü belirten bir tarihçi eserinde şöyle diyor:

"O genç Türk subayının o anda, o noktada bulunması müttefikler için kaderin en korkunç darbesi oldu. O olmasaydı Avustralyalılar ve Yeni Zelandalılar o sabah Conkbayırı'nı ele geçirecek ve savaş lehimize sonuçlanacaktı.

Bunları Biliyor musunuz?

Çanakkale Cephesi'nde Görev Yapan Komutanlar:

	Mustafa Kemal	Anafartalar Grup Komutanı
	Mareşal Fevzi Çakmak	5. Kolordu / Anafartalar Grup Komutanı
	Kâzım Karabekir	14. Piyade Tümen Komutanı
	Ali Fuat Cebesoy	25. Piyade Tümen Komutanı

İnternet haberi

ç. 1915 Olayları ve Tehcir (Göç) Kanunu

Büyük devletlerin Balkanlardaki Hristiyan unsurları Osmanlı Devleti hâkimiyetinden kurtarma politikasının başarıya ulaşmasının ardından, Anadolu'nun Hristiyan halkından olan Ermeniler de aynı yolla kendi özerklikleri ve egemenliklerini alabilecekleri konusunda ümitlendiler. Avrupalı güçler, özellikle İngiltere, Rusya ve Fransa dünya hâkimiyeti ve sömürge politikaları çerçevesinde Ermenilerin isteklerine sıcak baktılar. Nitekim 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonunda, Rusya ile imzalanan **Ayastefanos Antlaşması** ve **Berlin Antlaşması**'na Ermeniler lehine koydurdukları hükümlerle Ermenileri kendi yanlarına çekmeye başladılar. Böylece ilk olarak bir antlaşmaya konu olan Ermeniler, devletlerarası rekabetin önemli bir parçası hâline gelmiş oluyordular. İngiltere, Ayastefanos Antlaşması'ndan sonra Rusya'nın güneye inmesini engellemek amacıyla Ermeni meselesine karışmaya başlamış adeta Ermenilerin koruyucusu rolünü üstlenmişti.

19. yüzyıldan itibaren Ermenilerle irtibatta bulunan Rusya, ele geçirdiği toprakları korumanın en iyi yolu olarak bölgedeki Müslüman nüfusu azaltmak ve Hristiyan nüfusu çoğaltmak politikasını takip etmeye başladı. Bu amaçla Türk topraklarına Ermenileri yerleştiren Rusya, Ermenilerin yaşadığı tüm toprakların Rusya'ya bağlanması amacına yöneldi. Rusya'nın baskılarına karşı direnemeyen Osmanlı Devleti'nden aldıkları tavizlerle yetinmeyen Ermeniler ise bağımsız bir devlet kurma hedefine yöneldiler.

Birinci Dünya Savaşı öncesinde isyan eden Ermenilerin bir bölümü Rus ordusuna katılarak, bir bölümü de silahlı çeteler kurarak Osmanlı ordusuna karşı savaşımaya başladılar. Ermeni çetelerinin bölgedeki Müslüman halkı katletmeye başlaması üzerine Osmanlı Devleti isyancı Ermenileri savaş bölgesi dışına çıkarmak için göç kararı almak zorunda kaldı.

d. Savaş Sona Eriyor

Rusya, Birinci Dünya Savaşı'ndan rejimini değiştirerek çekilen ilk devlet oldu. 1917 yılında Rusya'da gerçekleşen Bolşevik İhtilali sonrasında yönetime gelen Bolşevikler, Çarlık Rusya Dönemi'nde alınan topraklardan vazgeçtiklerini belirterek 1918 tarihinde imzalanan Brest-Litovsk Antlaşması ile savaştan çekildiklerini açıkladılar. Rusya'nın savaştan çekilmesi İttifak Devletleri'nin durumunu güçlendirdi. İtilaf Devletleri'nden olan İngiltere, sahip olduğu sömürgeler sayesinde denizlerde üstün bir güce sahipti. Almanya, rakibi İngiltere'nin denizlerdeki üstünlüğüne son vermek amacıyla denizaltıları kullanarak İngiltere ve bu ülke ile iş birliği yapan diğer ülkelerin ticaret gemilerine saldırılar düzenledi. Bu saldırılardan büyük zararlar gören Amerika Birleşik Devletleri, İtilaf Devletleri'nin yanında savaşa girdi (2 Nisan 1917).

ABD Başkanı Wilson, Birinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru savaştan sonra devletlerin uyması gereken kurallar olarak nitelenebilecek 14 maddelik bir bildiri yayımlandı. "Wilson İlkeleri" adı verilen bu bildirin amacı; savaştan sonra dünyada barış ortamının oluşmasını sağlamaktı. İtilaf Devletleri bu bildiriye, çıkarlarına ters olmasına rağmen ABD'nin desteğini kaybetmemek için kabul ettiler. İtilaf Devletleri savaştan sonra çeşitli bahaneler bularak bu ilkelere uymadılar. Amerika Birleşik Devletleri'nin İtilaf Devletleri'nin tarafında savaşa girişi, bu devletlerin savaşı kazanmalarında önemli bir rol oynadı. İttifak Devletleri, Birinci Dünya Savaşı'nı kaybetti. Almanya, savaştığı cephelerin hemen hemen hepsinde yenilirken sadece Çanakkale Cephesi'nde başarı gösteren Osmanlı Devleti de müttefiki Almanya gibi savaştan yenilgi ile ayrıldı.

Wilson İlkeleri'nin olumlu maddeler içermesi, İttifak Devletleri'nin bu maddelere güvenerek savaştan çekilmelerine neden oldu. İttifak Devletleri'nden her biri, İtilaf Devletleri ile ateşkes antlaşmaları imzalayarak bu savaştan çekildi. Osmanlı Devleti de İtilaf Devletleri ile **Mondros Ateşkes Antlaşması**'nı imzalayarak savaşa son verdi (30 Ekim 1918).

Savaş sonrasında İtilaf Devletleri, barış antlaşmalarının koşullarını görüşmek üzere 18 Ocak 1919 tarihinde **Paris Barış Konferansı**'nda bir araya geldiler. İtilaf Devletleri, bu konferansta koşullarını belirledikleri barış antlaşmalarını daha sonra yenilen devletlere imzalattılar.

Birinci Dünya Savaşı'nı Bitiren Barış Antlaşmaları	
Almanya	Versailles (Versay) Antlaşması
Avusturya	Saint Germain (Sen Jermen) Antlaşması
Bulgaristan	Neuilly (Nöyyi) Antlaşması
Macaristan	Trianon (Tiriyanon) Antlaşması
Osmanlı Devleti	Sevres (Sevr) Antlaşması

Savaşın Genel Sonuçları

Tüm dünyayı etkileyen Birinci Dünya Savaşı sonucunda Osmanlı Devleti ve Avusturya-Macaristan gibi devletler yıkıldı. Bunların yerine Türkiye Cumhuriyeti, Avusturya, Macaristan, Çekoslovakya, Polonya ve Yugoslavya gibi millî devletler kuruldu. Savaştan sonra millî devletler, yeni yönetim biçimleri benimsediler. Bu savaş, birçok bölgenin ve şehrin yıkılmasına ve milyonlarca insanın ölmesine sebep oldu (Görsel 2.10). Dünyada böyle büyük bir savaşın bir daha yaşanmaması için devletler bir araya gelerek **Milletler Cemiyetini** (Cemiyeti Akvam) kurdular (1920). Fakat bu kuruluşun çalışmaları dünya barışını sağlamada yetersiz kaldı. Barış antlaşmalarının çok ağır şartlar içermesi ve İtilaf Devletleri'nin sömürgecilik anlayışını devam ettirmeleri, beklenen barış ve huzur ortamını sağlayamadı. Ülkeler arası çekişme ve bloklaşmalar devam etti. Bu olaylar sonucunda İkinci Dünya Savaşı yaşandı.